

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Պատրաստողը գիտում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшакъ“

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամէն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ 1878 թ-ից

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԼՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներին հետեւեալ օրերից:

Լրագրի դիւրը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում ենք ՍԵՓԵՆԿՆԻ ՀԵՌԵՆԻՍԻՆԻ: ՄՇԱԿԻ տարեկան գինը 10 ռուբլ է, կէս տարվանը 6 ռուբլ: Գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԼՄԵՆՁԻՆ ՀԼՄԵՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատր: Օտար քաղաքներից պէտք է գիտնել հետեւեալ հասցեով՝ ТИФ-ЛИСТЪ Редакция „Мшакъ“.

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԻՍԱԿՈՒԹԻՒՆ

Միթէ անընդունակ ենք: — Ներքին տեւորութիւնը Ներքին լուրեր: — Արտաքին տեւորութիւնը: Տեղութիւնների հաւատարմատարները, Գրականական կօնգրէս, Դամակ թիւրքայից, Արտաքին լուրեր, — «Մշակի» հեռագիրներ: — Յայտարարութիւններ: — Տեղեկացոյց: — Բանասիրական: Լուսու գաւառը:

ՄԻԹԷ ԱՆԸՆԻՈՒՆԱԿ ԵՆԻ

Երբ որ թիֆլիս քաղաքի տնտեսական մասը նախանգական վարչութեան ձեռքումն էր, երբ որ նա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼՈՒՈՒ ԳԱՆԱՈՐ

(Շարունակութիւն և վերջ)

Ջալալօղլի կան երկու քահանայք, բայց սրանք ժողովրդեան մէջ նշանակութիւն և համարմունք չունեն: Սրանք բաւականապէս են միայն եկեղեցի գնալ ու գալով... Եթէ ունենաք համբերութիւն և ներկայ գեւորութիւն մէկ երկու անգամ Ջալալօղլու շինական ժողովին, նրանց խելքի և կրթութեան համար կարող էք մէկ լաւ գաղափար կազմել: Սրանք չունեն ժողովարան, այլ ժողովում են կամ եկեղեցու բակի և կամ մէկ ընդարձակ դուքան և այնտեղ անում է տանուէրը մինչև տասը առաջարկութիւններ: Մէկը անդամներից գոռում է թող այդ գործը, միւս գործի համար խօսիր, երկրորդը բացակայում է չէ, այդ գործը ուրիշ անգամ, ուրիշ գործից խօսեցէք, երրորդը պատասխանում է թողէք այդ գործերը, մեր դարդերիցը ասեցէք:

Այդպիսով ամեն մէկը իր խելքը և ճարտարութիւնը ցոյց տալով վերադառնում են իրանց տները առանց մէկ գործ կատարելու: Շինական ժողովները համարեա ամեն գիւղում այս դրութեան մէջ են լինում:

Լուսում ինչպէս և բոլոր կովկասում երեք տարին մի անգամ ընտրութիւն է լինում շինական պաշտօնատէրի: և պէտք է ասած որ շատ քիչ է պատահում, որ արժանաւոր մարդիկ ընտր-

հանգապեսն էր հողում քաղաքի մարդութեան, քարայտակների բարեկարգութեան, կամուրջների պահպանելու և առհասարակ քաղաքի տնտեսական (քաղաքաշէն) մասի վերաբերութեամբ, — շատերից գանդաւաններ էին լսվում, թէ նախանգական վարչութիւնը օրինաւոր կերպով չէ հսկում այդ բոլորի մասին:

Եհա մի քանի տարի է որ քա-

վեն, Շատ անգամ այդ կողմից գիւղացիները ընտրում են իրանց միջից այնպիսի յիմարներին, որ իրանք ինչպէս ուղեւան այնպէս կառավարեն և ոչ թէ երկիւղ կրեն նրանից. իսկ շատ անգամ ընչաւէր պարտնեւ կաշառի գործիւնեամբ կարողանում են համակ այդ պաշտօնին որ գիւղացիներին կեղեքելով իրանց գրգանները լցնեն և իրանց ընտանիքը կառավարեն: Տեղական պօլիցիական կառավարութիւնը եթէ լաւ ուշք դարձնէր և երբեմն քննէր և հետապնդէր, կարող էր բարեկարգել շինական կառավարութիւնները:

Լուսու գաւառի եկեղեցական գործերը կատարում էր մինչև անցեալ տարին մէկ գործակատար քահանայ, բայց անցեալ տարի հոգեւոր իշխանութիւնը Լուսին բաժանեց երկու մաս առաւել յարմարութեան համար, և որպէս զի հոգեւոր տուրքերը անկողնուտ ժողովքին և անդ հասնեն ընտրեց ամեն մէկ գործակատարի համար մէկ մէկ գանձապահ և թէ ինչ հետեանք կուսնայ այդ կարգադրութիւնը, կարող է դիտեալ թիֆլիսի կօնսիստօրը: Թիֆլիսի կօնսիստօրի կարգադրութիւնը պատկան հրաման տալու մասին Լուսու ժողովրդի վրա վատ ազաւորութիւն ունեցաւ: Վասն զի մինչև այսօր պատկան հրամանի համար տալիս էին 1—4 ռուբլ, իսկ այժմեան կարգադրութեամբ առաջին կարգի գիւղացին պէտք է վճարէ 8 ռուբլ, երկրորդ կարգի գիւղացին 6 ռուբլ, և վերջին կարգը 3 ռուբլ: և որպէս զի այս դրամները ճշգուծեալով ստացվեն և գործակատարները չը կարողանան խարդախել և առաւել քան զայս ստանալ, տրված են գործակատարներին տպած տոմսակներ:

Պէտք է գիտնալ, որ այդ կարգադրութիւնը գործակատարների համար առաւել շահաւէտ է, որովհետև պատկան հրաման խնդրողին, հարստին թէ աղքատին ցոյց են տալի կօնսիստօրի

ղաքի տնտեսական մասի հոգա-ցողութիւնը անցել է քաղաքային վարչութեան ձեռքը: Բայց արդեօք մեր քաղաքի այդ մասը լաւացաւ, արդեօք տեղի չէ տալիս գանդաւանների... Բարայտակները աւելի անկարգ դրութեան մէջ են, անմար-բութիւնը սաստկացաւ, փողոցները չեն մաքրվում և չեն ջրվում, թողը անտանելի է: Ի՞նչ է այդ անմարիթար երևոյթների պատճառը: Մի՞թէ քաղաքային վարչութիւնը աւելի անհոգ է, քան թէ եղել է նախանգական վարչութիւնը: Չենք կարծում:

Մեր կարծիքով այդ երևոյթ-ների պատճառը այն է որ թիֆլիսի տնտեսական մասի վրա Դու-մայից նշանակված և քաղաքային վարչութեանց ծախսով գումարը անհամեմատ փոքր է, քան թէ այն գումարը, որ նոյն մասի վրա ծախսում էր առաջ նախանգական վարչութիւնը:

Քաղաքային վարչութեան նախաձեռնութեամբ սահմանափակված է, այն ինչ նախանգական վարչու-

թիւնը և կարգը: Երբեք և երբեք քաղաքի տնտեսական մասը նախանգական վարչութեան ձեռքումն էր:

8 ռուբլի տոմսակ և երկար ու բարակ ձառե-րից յետոյ տալիս են 3 կամ 6 ռուբլի հրաման, ստանալով իրանց համար բաւականին աշխատ-բոյր փոխարեն բարեկարգութեան: Այս տուրքը գիւղացիների համար շատ ծանր է և շատերը այդպիսի տուրքերից ազատվելու համար չեն ուզում մինչև անգամ պատկվել: Խեղճ գիւղա-ցին առանց այդ ևս տալիս է կօնսիստօրին ցո-րէն, իւր, պանիր և ուրիշ տուրքեր: Երբեմն եթէ հոգեւոր իշխանութիւնը այդ տուրքի համար զե-ջողութիւն անէր, կը պարտաւորէր ժողովրդին միւս տուրքերը ուղարկութեամբ և առատու-թեամբ տալու, եթէ ոչ՝ այդպիսի խտրութեամբ կարող է ժողովրդին պաղտեցնել դէպի հոգեւոր-կանութիւնը...

Գիւղացիք իրանց մէջ բաժանվում են չորս դաս. բամբա, երեք չարէք, երկու չարէք և մէկ չարէք. եթէ հոգեւոր իշխանութիւնը կարգադրէր, որ պատկով անձի ծխական քահանայն իր յայտարարութեան մէջ յայտնէր նրա որ դասին պատկանելը և գիւղական տանուտէրը ևս վաւերացնէր, այն ժամանակ գործակատարները չէին կարող դէպի չարը գործածել կօնսիստօրի կարգադրութիւնը...

Լուսու գաւառը ուսումնարանների կողմից շատ լիտ է մնացած: Լուսու մէջ առաջին անգամ ուսումնարան է բաց անում Սանահին վան-քում 1837 թ-ին Սարգիս վարդապետ, այժմ արքեպիսկոպոս, Ջալալեանց և ժողովելով մօտ 100 աշակերտ և վարձելով իր համար ընկեր, մէկ ուսու վարժապետ, գեղեցիկ կերպով առաջ է տանում ուսումնարանը մինչև 1844 թ-ը: Ուսումնարանին կից բաց է անում և մէկ ըն-թերցարան ժողովելով շատ սպած և ձեռագիր մատենաներ, բայց երբ նա հարկաւորվում է հան-գուցեալ Ներսէս կաթողիկոսին ծառայելու աւելի մեծամեծ գործերի համար, թողում է Սա-նահինը: Այնուհետև ուսումնարանը կորցնում է

թիւնը ունէր իր ձեռքում գու-մարների այնպիսի աղբիւրներ, որոնցից գուրկ է քաղաքային վարչութիւնը և նրա նախաձեռնութեամբ անսահման էր:

Ցանկալի է որ մեր քաղաքա-յին Դուման նշանակի աւելի մեծ գումար քաղաքի տնտեսական մասի վրա, կամ եթէ աւելի մեծ գումարի աղբիւր աչքի առջև չու-նի, թող քաղաքային փոխառու-թիւն անէ և աշխատէ միանգա-մից բարւոքել քաղաքի տնտեսա-կան դրութիւնը:

Այսպէս թէ այնպէս, մենք պէտք է մի որ և իցէ վճռողա-կան բայն անենք, որ առիթ չը տանք բամբաստողներին ասել թէ թիֆլիսը անընդունակ է քաղա-քային ինքնավարութեանը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Օճօրթ» լրագրին հաղորդում են, որ ՆՕՐԻՕ գիւղի բնակիչները իրանց մէջ հաւաքել են 60

իր ընթացքը և ուղղութիւնը, երբեմն և կաղալով երբեմն բարեկարգվելով շարունակվում է մինչև Մարտիրոս վարդապետ Մեծեանի Սանահին միաբան գալը: Այս վարդապետը իր գալուց մինչև այսօր ամեն անձնազոհութեամբ ծառա-յում է ուսումնարանին և բաւականին աղօղակ առաջ է տանում: Սրանից յետոյ բացվում է Հաղ-բատի վանքում Թագէտս վարդապետի ժամա-նակը և նրա ջանքով 1850 թ-ականներում մէկ ուսումնարան, դա ևս երբեմն ընկնելով և երբեմն վերականգնելով հանում է մինչև այսօր և այժմ խորապէս ցօլկեփ վարդապետը ամեն ջանք ի գործ է դնում բարեկարգել և առաջ տա-նել, բայց այնուս որ այդ վանքերը հեռու ըն-կած են Լուսու մէկ ծայրը, եթէ ոչ բոլոր գիւ-ղերից շատերը իրանց օրդկերանց կողարկէին այնտեղ ուսում առնելու:

Սրանից յետոյ Ջալալօղլու մէջ բաց են անում ուսումնարան աստիճանաւոր խառնաբան երկու եղբայրները Գէորգը և Միքայէլը և ամեն ջանք գործ են դնում առաջ տանելու, մասնաւոր սրանցից վերջինը: Այս ուսումնարանը շատ կըր-քերի և նախագութիւնների ենթարկվելով և մի քանի անգամ ընկնելով և կանգնելով վերջին ան-գամ խորատուվում է յաւիտեանակաւութեան մէջ յամօթ և նախադիմա Ջալալօղլիներին: Վերջա-պէս բացվում է Օճու գիւղում վարդան եպիս-կոպոսի յորդորանքով մէկ ուսումնարան և այն յիմարութիւնը մինչև անցեալ տարի դատարկ մնա-լուց վերջը, անցեալ տարի մէկ վարժապետ են հրաւիրում, նա ևս մի քանի ամիս մնալուց վերջը թողնում է ուսումնարանը և գիտնում իր տուն: Մո-ռացայ ասել որ Ջալալօղլու մօտ Ուսում վոք-րիկ գիւղը ունի իր մէջ մի փոքր ուսումնարան ուր կարդացնում են հայերէն և ռուսերէն. միւս գիւղերում ևս երբեմն երբեմն տեղական քահա-նայքը ժողովում են գիւղերի երկրանքերին և սովորեցնում են նրանց կարգաւ և գրել, բայց

14-20

2-3

2-3

2-6

(ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԳԱԼԼԵՐԷՆՈՒՄ)

Մի խառնվելու պարոն ՅՈՎԱԼԷ ՄԱՍԿԵՐՈՍ
յանձն է առնում չափաբեր գնով չինեղե պա-
ռառ հանձնեբ, ի պալ պալ ինքն եր կ բա-
կոնն եր շամբ տեղակ հեղակ ԳՍՏՏԵՆ
ՇՏՈՐԵՐ ԿԱՐԳՈՅԵՐ Զեկարեբով կ շեշ-
անկամ տեղե ամբացնում է, բնակվում է Մաշ-
րանան փողոցի վրա պ. Գամբարովի տանը № 8

1—2

2-3

НА ГАЗЕТУ

(ОТЪ 1-ГО ЮЛЯ ПО 31-Е ДЕКАБРЯ 1878 Г.)

1-3

Խմբագիր Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ